

Ivan Mirnik
ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA U DONJEM
ČELU NA KOLOČEPU 1969. GODINE

*Dr. sc. Ivan Mirnik, znanstveni savjetnik
Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19, 10 000 Zagreb
imirnik@amz.hr*

Sažetak

Utor rad posvećuje tako prerano preminulom prijatelju i kolegi Ivici Žili, a podsjeća se i na one drage ljudi koji su sudjelovali pri arheološkim iskopavanjima rimske građevine na otoku Koločepu, u Donjem Čelu 1969. god., a kojih također više nema među nama. Autor se spomenuo neponovljive legende dubrovačke i hrvatske konzervatorske službe Dubravke Beritić (*Sustjepan, 3.XI.1917 +Krško, 31.I.2003), općenito zvane gospóda Beba, kojoj ta iskopavanja moraju zahvaliti, kao i Branki Knežević (*Zagreb, 26.X.1940 +11.XII.1990), zvanj Seka, koja je ta istraživanja isprva i vodila, i njene najmlađe sestre Mirjane (*Zagreb, 3.III.1942 +3.X.1998), zvane Mika, potom i simpatične Dubrovkinje Ankice Šotrić.

Ključne riječi: Koločep, arheološka iskopavanja, amfora, villa rustica, izvještaj

Posvećujući ove retke tako prerano preminulom nam prijatelju i kolegi Ivici Žili, podsjećamo se i na one drage ljude koji su sudjelovali pri arheološkim iskopavanjima rimske građevine na otoku Koločepu, u Donjem Čelu 1969. god., a kojih također više nema među nama. Spomenimo neponovljivu legendu dubrovačke i hrvatske konzervatorske službe Dubravku Beritić (*Sustjepan, 3. studenoga 1917., †Krško, 31. siječnja 2003.), općenito zvanu gospóda Beba, kojoj ta iskopavanja moramo zahvaliti, kao i Branku Knežević (*Zagreb, 26. listopada 1940., †11. prosinca 1990.), zvanu Seka, koja je ta istraživanja isprva i vodila, i njezinu najmlađu sestru Mirjanu (*Zagreb, 3. ožujka 1942., †3. listopada 1998.), zvanu Mika, potom i simpatičnu Dubrovkinju Ankicu Šotrić.

Zahvaljujući brizi Dubravke Beritić, tijekom iskopavanja arheolozi su stanovili u samome pristaništu, nadomak pošte, u staroj gosparskoj i kapetan-

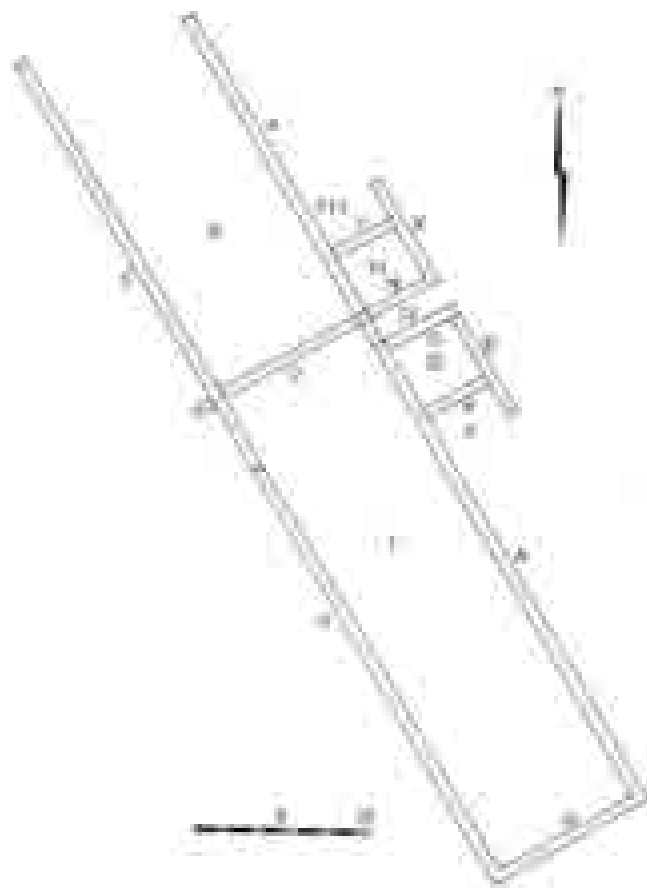
skoj kući Iva Kordića, prepunoj prekrasnoga starog pokućstva iz različitih epoha i različitih stilova. Isticale su se svjetiljke s obojenim staklenim sjenicama i na žalost pokvareni glazbeni automat koji je nekada radio na pravokutne kovinske folije s udubljenjima i ispupčenjima. Taraca i kuhinja bile su prostrane, a i sprema, a tu su se tijekom iskopavanja nagomilale ogromne količine ispražnjenih boca najrazličitijih pića, pa ih je valjalo noću odnositi na smetlište, kako Kalamotezi ne bi o ekipi stekli loše mišljenje. Kupali smo se na stijenama nedaleko od vile Paska Baburice, katkada, na večer i u luci, pred kućom. Po danu tu nije bilo morskih ježeva, no noću je ipak trebalo provjeriti je li koji u međuvremenu došetao do betonskog istaka pod morem. U slobodno vrijeme obilazili smo taj predivan otok i njegove brojne spomenike, osobito one predromaničkog stila, kako crkvice tako i dijelove njihova raskošnog unutrašnjeg uređenja, a s vremena na vrijeme odlazili i na ostale Elafite, npr. na Lopud i Šipan. U jednoj prigodi Dubravka Beritić odvela nas je i do crkvice sv. Mihajla nedaleko od Stona.

Otok Koločep — Kalamota — već dugo vremena privlači zanimanje stručnjaka, a pogotovo njegovi srednjovjekovni spomenici.¹ Do 1969. god. od antičkih spomenika poznat je bio iznad svega ulomak prvorazrednog reljefa s nekoga antičkog mramornog sarkofaga iz sredine 2. st. pr. Kr. (ili neposredno poslije), s prikazom lavice kako napada Kentaura,² ali i onaj drugi, rimski

¹ Vicko LISIČAR, »Koločep«, *Narodna svijest*, 13/1931., 50: 4; Vicko LISIČAR, *Koločep nekoć i sada*, Dubrovnik, 1932. (u knjižnici Arheološkoga muzeja u Zagrebu nalazi se primjerak s posvetom pisca); Prikazi: Josip Nagy, »Vicko Lisičar: Koločep. Nekoć i sada, Dubrovačka Hrvatska tiskara, Dubrovnik, 1932.«, u: *Croatia sacra*, 3/1933., 6: 260–262; K. »Koločep nekoć i sada«, *Narodna svijest*, 15/1933., 8: 2; Tomislav MACAN, »Monografija o Koločepu«, *Obzor*, 74/1933., 89, 6–7; Velimir DEŽELIĆ, ml., »Čuvanje i proučavanje spomenika prošlosti«, *Danica* (kalendar), 1934.: 82–84; Dinić, Mihailo. Lisičar, Vicko. Koločep nekoć i sada. Dubrovnik, 1932., *Jugoslavenski istoriski časopis*, 1/1935., ¾: 620; Vicko LISIČAR, »Kapele na Elafitskim otocima«, *List Dubrovačke biskupije*, 33/1933., 1/3: 5–6; Vicko LISIČAR, »Kapele i slike sv. Vlaha na Elafitskim otocima«, *Narodna svijest*, 16/1934., 5: 5; Rudimir ROTTER-PROGONSKI, »Dubrovački otok Koločep. Dubrovački vlastelini podigli su na malom otočiću svoje ljetnikovce u XVI stoljeću«, *Obzor*, 80/1940., 21: 1–2; Ivo PETRICIOLI, *Pojava romaničke skulpture u Dalmaciji*, Zagreb, 1960.; Tomislav MARASOVIĆ, »Regionalni južnodalmatinski kupolni tip«, *Beritićev zbornik*, Dubrovnik, 1960.; Josip LUČIĆ, »Prinos građi o spomenicima Lopuda i Koločepa. (Résumé:) Contribution á la connaissance des monuments de Lopud et de Koločep«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16/1966.: 199–218; Tomislav MARASOVIĆ, »Prilog morfološkoj klasifikaciji ranosrednjovjekovne arhitekture u Dalmaciji«, u: A. Mohorovičić, ur., *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Split, 1978., 69, T. XLV–XLVI, 3a–b; XLVII; 73: XLIX, 1; 77; LVII. 1–3; LXIV; 113, 125–127; Srebrenka SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, »Grafički prilog tipologiji hrvatske sakralne arhitekture do romanike«, u: A. Mohorovičić, ur., *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Split, 1978.: 153, 154, 156; T I.E, 19; Dodatak 32, 33; Nevenka BEZIĆ-BOŽANIĆ, »Koločep«, *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, 2, Zagreb, 1987.: 75; Nevenka BEZIĆ-BOŽANIĆ, »Koločep«, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, 1, Zagreb, 1995.: 445.

² Vicko LISIČAR, o.c., Dubrovnik, 1932.: 22, sl. 10; Guntram KOCH — Hellmut SICHTERMANN, *Römische Sarkophage. Handbuch der Archäologie*, München, 1983.: 398; Ne-

ulomak, koji je kasnije neki klesar okrenuo i upotrijebio za izradu tegurija starohrvatske oltarne pregrade, nekada u crkvi sv. Nikole.³ Spomenuti sarkofag bio je raščlanjen lesenama, a na sačuvanom dijelu vidi se nalijevo sjedeći muškarac sa smotkom, vjerojatno filozof, a pred njim stoji ženski lik nadesno, po svoj prilici muza. Na drugoj strani, u suprotnom smjeru, prikazan je jedan arkandeo. Taj tegurij bio je izlagan čak u Parizu, a potom u Sarajevu 1971. godine.⁴

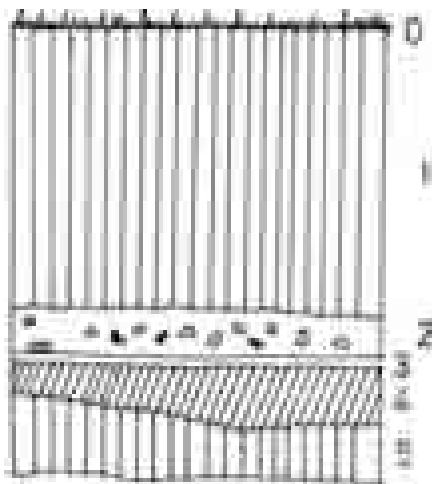

Tlocrt — prostorije (I — VII); zidovi (A — I)

nad CAMBI, *Atički sarkofazi u Dalmaciji*, Split, 1988.: 36, 124–125, 29, T. VIa–b; Nenad CAMBI, *Sarkofazi lokalne produkcije u Dalmaciji* (II. do IV. stoljeće), Split, 2010.: 83, op. 453.

³ Ljubo KARAMAN, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb, 1930.: sl. 116; Vicko Lisičar, o.c., Dubrovnik, 1932.: 19, sl. 7; Nenad CAMBI, »Die stadtrömischen Sarkophage in Dalmatien«, *Archäologischer Anzeiger*, 1977., 3: 451, sl. 131.

⁴ *L'art en Yougoslavie de la préhistoire á nos jours*, Pariz, Grand Palais, 1971., br. 229; *Umetnost na tlu Jugoslavije od praistorije do danas*, Sarajevo, Skenderija, 1971.: 231, br. 229.

- Profil: 0 — tanki sloj humusa i pijeska;
 1 — svijetlosmeđi pijesak;
 2 — smeđi kulturni sloj — devastacija: ulomci tegula, kamenje;
 3 — paljevinski crvenocrni sloj;
 4 — sivi kulturni sloj;
 5 — svijetlosmeđi pijesak.

Rimsko nalazište o kojem je riječ nalazi se na kraju i iznad prelijepog zaljeva, gledajući s mora, s njegove lijeve strane. Mnogo više opaža se veliki pretpovijesni nasip, na sedlu između dvije uzvisine. U rimsko doba zgrada je stajala mnogo više i dalje od obale nego što je to danas, dakle i dalje od pristaništa. Arheološka iskopavanja i istraživanja započeta su 18. kolovoza 1969., a završila 1. listopada iste godine. Uvjeti iskopavanja nisu bili osobito složeni, jer se preko temelja antičke zgrade tijekom petnaestak stoljeća nataložio debeli sloj pijeska. Nekoliko maslina otežavalo je iskop, a isto tako i često urušavanje rubova, jer ih radnici nisu kopali dovoljno koso. Inače su radnici bili uistinu odlični, kao i njihova suradnja s arheolozima. Često je i kiša prekidala radove. Stratigrafija je bila prilično jednostavna. Sama velika zgrada, podijeljena na dvije prostorije, bila je magazin za ulje i/ili vino, a prigradene prostorije sa strane, okrenute prema moru, morale su imati stambenu funkciju.

O iskopavanjima te uistinu velike zgrade postoji tek jedno kratko izvješće,⁵ objelodanjeno više godina kasnije u *Arheološkome pregledu*, no urednici su tada izgubili tlocrt i dio fotografija. Stoga je najbolje da predočimo dnevnik istraživanja, prijepis nekih zanimljivih dijelova iz župne spomenice,

⁵ Branka KNEŽEVIĆ — Ivan MIRNIK, »Donje Čelo, otok Koločep — antička zgrada«, *Arheološki pregled*, 21/1980.: 86–88 + T. XLVII.

Koločep 1969., pogled s ruba iskopa na prostorije I i II.

*Koločep 1969., pogled na prostorije I i II
(prema NW).*

Koločep 1969., pogled iz prostorije I u prostoriju II.

*Koločep 1969., dio iskopanih ulomaka
tegula i poklopaca amfora.*

kao i tri izvješća (Branke Knežević, Marina Zaninovića iz 1969. god. te Dunje Macarol iz 1970. godine):

Lopud 1969. — arheološka ekipa, slijeva nadesno: Branka Knezević, Dunja Macarol, Josip Šmic, Dubravka Beritić, Ankica Bitunjac.

9. rujna 1969., utorak

Doletjeli smo u Dubrovnik, odmah smo se javili u Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kneževu dvoru i dobili instrukcije od Dubravke Beritić. U 1 h otputovali smo brodom »Takovo« do Donjeg Čela na otoku Koločepu.

Ekipa u sastavu: Branka i Mirjana Knežević i Ankica Bitunjac. Poslijepodne smo otišli na teren. Radno vrijeme od 6–13 h i od 14–18 h, s pauzom od 9– $\frac{1}{2}$ 10 h.

10. rujna 1969., srijeda

Radi se na dnu zaljeva cca 50 m od obale. Otkriven je veliki objekt sačuvan u dužini od cca 40 m i širini 9 m, s aneksima, u orijentaciji E–W. Teren posjetila Dubravka Beritić.

Sa W strane iskopana sonda u dužini od 10 m i širine 1,5 m, koja nije dala nikakvih rezultata.

11. rujna 1969., četvrtak

Radi 6 radnika. Sastav ekipe: Ankica Bitunjac, Dunja Macarol,⁶ Ivan Mirnik, Josip Šmic. Ujutro su Branka i Mirjana Knežević napustile teren. Čitavu

⁶ Dr. Dunja Glogović, donedavna stručnjakinja Arheološkog instituta u Zagrebu.

noć i jutro padala je kiša. Pokušalo se raditi oko 9 h, no kiša je ponovno prekinula rad. Nastavilo se u 14 h, i to skidanjem nabacanog pijeska i slojeva ispod njega u prostoriji I između zidova A i B. Skida se do tamnijeg, smeđega kulturnog sloja. Istodobno se kopa do iste razine unutar prostorije V (između zidova A, F i E). Kod čišćenja gornje površine smeđeg sloja izvađeni su fina keramika, ulomci amfora i tegula, imbrices. Crvena keramika s firmisom. Sva probrana keramika odnesena je kući, a ostala na veliku hrpu na sjevernoj strani ispod iskopa. Ekipa je napustila teren u 18 h.

Izvjешće doc. dr. Marina Zaninovića, 11. rujna 1969.

Zavodu za zaštitu spomenika kulture, Dubrovnik

Na poziv Naslova boravio sam od 5. do 7. rujna o. g. na otoku Koločepu, u Donjem Čelu, radi uvida u arheološki lokalitet otkriven na terenu predviđenom za izgradnju ugostiteljske zgrade hotelskog poduzeća »Lapađ«. Lokalitet sam obilazio zajedno sa stručnjacima koji rukovode zaštitnim iskopavanjima: prof. Dubravkom Beritić, direktoricom Zavoda za zaštitu spomenika u Dubrovniku, arheologinjom Brankom Knežević iz Zagreba i povjesničarom umjetnosti i arheologom Igorom Fiskovićem iz Zagreba. Nalazi se nedaleko od morske obale, na južnoj strani pitomog zaljeva ovoga naselja, poznatog po dobrim maritimnim svojstvima, na terenu gdje počinje kosina brijega, tj. nešto iznad plodnog dolca što se stere prema sjeveru.

Osim niza vrijednih spomenika iz razdoblja dubrovačke nezavisnosti, Koločep je dosad bio poznat i po ulomcima antičkih reljefa, uzidanih u župnoj crkvi, te po nekoliko prvorazrednih ulomaka starohrvatskih pletera. Prirodno je, dakle, očekivati da će svaki veći građevinski zahvat u starim naseobinskim područjima na otoku, ili u blizini njih, dati vrijedne arheološke ostatke i spomenike. Prethodni obilazak terena za gradnju hotela dao je niz ulomaka raznovrsne keramike, od kojih su mnogi imali obilježja antičke keramike.

Sondiranjem su otkriveni zidovi, pa se pretpostavka o mogućem arheološkom lokalitetu u potpunosti potvrdila. Zidovi su dosta kvalitetni, s tragovima vanjske žbukane obloge. Daljnja iskopavanja otkrila su, do trenutka kad je potpisani bio na lokalitetu, temelje izdužene pravokutne građevine, dimenzija približno 40 x 5 m. Debljina zidova iznosi oko 60 cm, a visina im je u pojedinim dijelovima i do 2 m. U građevini se vide i temelji jednoga pregradnog zida, te u sredini početak hodnika, koji kao da se otvara prema sjeveru. U prostorijama su nađene velike količine antičke keramike, među kojom se osobito ističu ulomci amfora, tj. njihovih grla, ručki i trbuha, što je potvrdilo nedvojbeni antički karakter ove građevine.

Ne ulazeći u definitivni zaključak o namjeni građevine, preliminarno se može ustvrditi da je riječ o vrsti građevine poznate u antici pod širim nazivom villa rustica, tj. o ladanjskoj kući nekoga rimskog ili domaćeg posjedni-

ka. Velika količina amfora upućuje na gospodarski karakter dijela ove građevine, koji je vjerojatno služio kao cella vinaria ili olearia, tj. spremište za vino i ulje, dakle one iste proizvodnje koja je stoljećima bila temelj otočne ekonomije. Drugi dio vile mogao je biti na ovom mjestu, ili na suprotnoj, sunčanijoj strani uvala, na mjestu današnjeg Kaštela ili crkve. Čini se da se u moru na nekoliko mjesta mogu razaznati tragovi maloga gata za krcanje, za što inače ima primjera na našoj obali. U užoj dubrovačkoj regiji to je prvi arheološki nalaz i zahvat na ovoj vrsti antičke ladanjske arhitekture. Jedan objekt najvjerojatnije slične namjene uništen je 1952. god. u uvali Tiha kod Cavtata pri gradnji jednog odmarališta, dok još nije postojao Zavod za zaštitu spomenika.

Kako je ovo, dakle, prvi arheološki zahvat na ovakvoj vrsti antičke arhitekture u dubrovačkoj regiji, njegova je znanstvena važnost i vrijednost velika, jer će nam pružiti određene podatke o gospodarstvu i načinu života ovoga kraja, a posebno otoka Koločepa u davno antičko doba. Tim više, ako uzmemo u obzir povijesnu konstelaciju ovog područja početkom naše ere, kad u Epidauru i drugdje u našim krajevima djeluje snažna ličnost Publija Kornelija Dolabelle, namjesnika cara Augusta u Iliriku, kojem je posvećeno nekoliko natpisa, od kojih su neki nađeni i na području Cavtata, antičkog Epidauruma. Ovaj je grad već u prvoj polovini prvog stoljeća naše ere bio kolonija s rimskim građanskim pravom. Ako sve to imamo na umu, možemo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da je i ovdje posrijedi građevina čiji početci mogu sezati u prvo stoljeće, kada su intenzivna kolonizacija naše obale i davanje zemlje kolonistima veteranima morali zahvatiti i ovo područje. To će, uostalom, razjasniti daljnje istraživanje.

Ova villa rustica postaje još jedna karika, na žalost, malobrojnih istraženih objekata ove vrste na našoj obali, toliko važnih za poznavanje mnogostrukih vidova antičkog života i gospodarstva. Taj lanac ide od Novigrada istarskog i Poreča, preko Brijuna, Pule, Proverse na Dugom otoku, Mulina na Ugljanu, Biograda, Majsana i, eto, sada posljednjeg i najjužnijeg Koločepa.

Što se tiče spomeničke vrijednosti ovoga objekta, možemo reći da je on također vrlo obogatio fundus spomenikâ kulturnog naslijeđa ovoga kraja, jer je uz brojne srednjovjekovne i renesansne građevine na Koločepu pridodao i jednu antičku građevinu, prvu ustanovljenu na otoku. Prema tome, arhitektonsko–građevinska tradicija otoka pomiče se za čitavo tisućljeće unatrag, pa je spomenik i turistički iznimno zanimljiv, jer ladanjske tradicije otoka također pomiče iz dubrovačke renesanse u duboku antiku. Ostatci ove građevine mogu se vrlo lijepo valorizirati i uklopiti u krajolik (kao što je to na Brijunima, u Mulinama i u Mogorjelu), bilo kao vrtna terasa bilo kao izdvojeni prostor označen osebujnom domaćom i drugom florom (čempresi, oleandri, ružmarin i drugo) te tako biti ukras mjestu sâm za sebe ili kao dio

hotelskog sklopa, kad se već mora tu izgraditi, naravno na potrebnoj određenoj udaljenosti. Oba se objekta, i stari i suvremeni, u krajnjoj liniji doduše međusobno dopunjuju kao dva kraja jednog luka, čiji raspon nosi dvije tisuće godina tradicije ladanja i odmora.

Sve dosad navedeno nameće nam, dakle, zahtjev i zaključak sa znanstvene, kulturne, pa i turističke točke gledišta da spomenuti otkriveni objekt mora biti do kraja istražen, ostavljen vidljivim, zaštićen i konzerviran do konačnog uklapanja u regulacijski plan južnoga hotelskog dijela ove uvale.

Držim svojom dužnošću, i to činim sa zadovoljstvom kao docent za klasičnu antičku arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i potpredsjednik Arheološkog društva Jugoslavije, odati priznanje profesoric Dubravki Beritić i građevinskom inspektoru općine Dubrovnik, koji su svojom pravodobnom akcijom spasili ovaj objekt, znanstveno vrlo vrijedan za našu arheološku znanost, a za kulturnu baštinu Koločepa i naše obale nov i zanimljiv spomenik.

Marin Zaninović, v. r., docent

Izviješće Branke Knežević, 11. rujna 1969.

Knežević, prof. Branka UP/I-170

arheolog — Zagreb Dubrovnik, 11. rujna 1969.

IZVJEŠTAJ

o arheološkim iskanjima na Koločepu — Donje Čelo

Dana 18. kolovoza 1969. započeta su arheološka istraživanja na otoku Koločepu, u Donjem Čelu, na mjestu koje je predviđeno za gradnju novoga ugostiteljskog objekta. Na osnovi već ranije provedenog rekognosciranja istog terena moglo se ustanoviti po vidljivim dijelovima zida da je riječ o antičkom objektu. Tu pretpostavku potvrdili su i brojni površinski nalazi rimske keramike, koja se nalazila svuda u velikim količinama. Dakle, 18. kolovoza 1969. započeti su dogovori za radnike i isti dan učinjene su prve sonde. Prve dvije sonde povučene su izravno na zid koji se djelomično vidio. Sonda je odmah dala prve rezultate — bilo je vrlo mnogo fragmenata antičke keramike, dijelova amfora i tegula. Tijekom radova oslobođen je taj zid u čitavoj svojoj dužini, koja do sada (a da se do danas nije našao njegov drugi kraj) iznosi više od 60 metara. Pokazala se solidna antička konstrukcija zida. Građen je od lomljenoga lokalnog kamena, slaganoga u redove i čvrsto vezanoga žbukom. Na čitavoj dužini zid je širok 60 cm, bez odstupanja po stalnoj antičkoj stopi. Zid leži na temelju za koji je djelomično korištena živa stijena.

Nakon prvih sonda, koje su i s vanjske i unutarnje stane otvorile fasadu, prešlo se na unutarnje poprečne sonde, koje su trebale otvoriti objekt po čitavoj širini i ujedno utvrditi postoji li pod. U prvom jugoistočnom dijelu objekta naišlo se nakon 130 cm na živu stijenu, a tragovi poda nisu nađeni.

Tijekom daljnjih istraživanja nađen je zid paralelan prvome ... iste širine, dužine više od 60 metara, a na udaljenosti od gotovo 10 metara. Oba zida vezana su poprečnim zidom na južnoj strani, dok ga na sjevernoj nismo našli. Kad su oba zida bila očišćena i oslobođena, prešlo se na otvaranje zidova koji su pod pravim kutem bili vezani za uzdužne zidove. S vanjske strane prvog zida nađeni su novi, koji su formirali dvije, ako ne i više (jer iskopavanja nisu dovršena), prostorija. Sudeći prema tehnici, oni su nešto stariji, iako je kasnija antička tradicija gradnje nepobitna. Ispod tih zidova vidljiv je sloj paljevine, koji potvrđuje da su zidovi, tj. prostorije koje su formirali prvobitnom objektu, dodani kasnije. Na isti zid nastavlja se u ravnoj liniji zid koji spaja oba spomenuta uzdužna zida. Taj je zid građen od velikoga masivnog i neobrađenog kamena. Prema jačini temelja, moglo bi se pretpostaviti da je taj zid bio nosač krovne konstrukcije.

Popratni sitni arheološki materijal vrlo je interesantan. On se redovito nalazio u kulturnom sloju u ogromnim količinama. Taj sloj leži između dva sloja pijeska, pa kako je čitav taj teren klizav, i kulturni sloj je tijekom vremena klizio. Tako je bilo vrlo mnogo nalaza i daleko izvan zidova samog objekta. Od spomenutoga arheološkog materijala nađeno je vrlo mnogo amfora u većim ili manjim fragmentima. Posebno je zanimljiv dio amfore od ruba, na kojem je utisnut žig radionice. Lako se mogu pročitati slova M A A — između dva A nazire se slovo S. Naravno, treba po katalozima ustanoviti o kojoj je radionici riječ i ustanoviti njezino porijeklo. Uz obilne nalaze amfora nađeno je vrlo mnogo velikih komada pitosa, koji su isto tako služili za čuvanje žita i drugih proizvoda. Osobito su važni nalazi velikog broja poklopca za amfore. Oni su kružni s malom izbočenom drškom — bradavicom u sredini, u pravilu promjera 9 cm i debljine 1 cm. Ti poklopci obiluju nevjerojatnim obiljem ukrasnih motiva, najvjerojatnije simbolima i žigovima pojedinih radionica. Svakako su zanimljivi zbog svoje tipološke specifičnosti, i tim više što mogu govoriti o broju amfora koje su bile u objektu, ako se uzme logični i uobičajeni postotak onoga što je stradalo tijekom stoljeća.

Među keramičkim nalazima potrebno je posebno istaknuti brojne fragmente fine, rimske keramike, tanjura s vrlo finim ukrasima, malih posudica u najrazličitijim oblicima, a sve su rađene na lončarskom kolu; katkad obojene, katkad ukrašene vrlo finim i preciznim ukrasima. Svakako, to je keramika izvanredno visoke, tipično rimske kvalitete. Uz keramiku nađen je i jedan uteg za ribarsku mrežu, rađen na lončarskom kolu, neobično precizne i fine obrade.

Ostali nalazi bili su — dosta komada čavala od željeza, jedna brončana udica, dio olovne oplata s vidljivim rupama za čavle, jedan uteg za mrežu od olova. Spomenula bih ovdje nalaz jednog zuba od divlje svinje. On je zanimljiv zbog toga što je njegova prisutnost zabilježena u svim rimskim rustikalnim objektima do danas poznatima kod nas, i to uvijek u vrlo malom

broju — svodi se na dva do tri komada. Njima je dokazano votivno značenje i redovito jamče da je riječ o rimskom objektu. Nađen je komad bakrenog novca, veličine i težine sestercija, zasad nečitkog zbog jake patine. O njegovom značenju kad bude očišćen, nije potrebno posebno govoriti.

Objekt je vrlo važan s nekoliko vidova.

Kao arhitektonski objekt kasnije profane rimske arhitekture s tipičnim načinom gradnje, kao i popratnim arheološkim materijalom, on je vrlo izrazit primjer. Postavlja se pitanje koja je bila njegova namjena? U trenutku dok istraživanja nisu završena, definitivna valorizacija nije moguća. Na osnovi dimenzija, načina gradnje i tehnike, te ostalog materijala mogu se postaviti samo izvjesne hipoteze, naglašavam, hipoteze.

Objekt ima vrlo velike i specifične dimenzije: njegova sadašnja dužina bez jednoga otkrivenog kraja iznosi više od 60 metara. Kroz čitav objekt prati se kulturni sloj s vrlo mnogo vrijednih nalaza. Činjenica da ni jedna unutarnja sonda nije pokazala ... pogotovo kad znamo da amfora redovito smještena u pijesak. Spomenuto je da je cijeli objekt u ogromnom sloju pijeska — pržine, koji mjestimično prelazi debljinu od dva metra.

Čitav objekt sa svim svojim nalazima vrlo je zanimljiv primjer kasne rimske profane, provincijalne arhitekture. To potvrđuje vrlo solidno i dobro obrađen zid, širine koja u cijeloj dužini ne prelazi 60 cm, te sav materijal koji je do danas pronađen. Sam objekt iziskuje kompletna arheološka istraživanja i konzervaciju. Ako čitav objekt kulturno-povijesno i materijalno smjestimo u regiju, njegovo je značenje neocjenjivo. Otok Koločep je u znanosti već odavno poznat po svojim bogatim kulturno-povijesnim vrijednostima ne samo lokalnog značenja. Tu tradiciju i slijed upotpunjuje sada i jedan objekt kasne rimske arhitekture. No njegova vrijednost nije čak ni samo u tome — on je znatno važniji. Cijela dubrovačka regija gotovo i nema rimskih objekata (osim Cavtata), a pogotovo ne objelodanjenih.

Sumirajmo sada sve ove značajke objekta, sagledajmo ga u svim vidovima, koji se i nestručnjaku nameću sami po sebi, pa izvedimo zaključke.

Objekt treba biti do kraja i temeljito istražen (a ne samo sondiran) i konzerviran te je prijeko potrebno da dobije apsolutno prvorazredno značenje u smislu istraživanja, konzervacije, konačne valorizacije i zaštite, jer je zaista sjajan dragulj u cijelom nizu važnih kulturno-povijesnih spomenika i vrijednosti, ne samo otoka negoitave dubrovačke regije.

Branka Knežević

12. rujna 1969., petak

Radi 9 radnika. Vrijeme oblačno, no bez kiše. Nastavljeno skidanje sloja 1 u prostoriji I prema W. Unutar prostorije III skinuta je maslina i iznivelirano zemljište do sloja 2. Pritom nisu oštećeni slojevi, jer je korijenje bilo vrlo plitko. Oko masline čini se da su nekad navoženi smeće i gnoj, jer je

nađeno dosta recentnih ulomaka žbuke s bojom i nekoliko bočica i modernog stakla.

Poslijepodne ekipi se pridružila Ankica Šotrić. Čisti se gornja površina zida A. Žbuka na većini mjesta niti ne postoji. Kamen je izgrizen, bijele boje; gornji sloj je mekan. Sve faze radova su fotografirane. Započeto je skidanje zemlje u prostoriji VI.

13. rujna 1969., subota

Rade samo 4 radnika, jer ostali istovaruju i postavljaju baraku, koja je jučer stigla trabakulom. Postavit će je E od otkrivenog objekta, na terasi. Jučer se započelo graditi latrinu južno od iskopina, no rad se nastavlja uz teškoće, jer je ispod plitkog sloja zemlje živa stijena. Jedan je radnik otišao u Dubrovnik zubaru.

Rad započet u 6 sati. Nastavlja se s čišćenjem zidova odozgor. Isto tako, skida se nasip i sloj 1 unutar prostorije I.

U objektu je nađen velik broj poklopaca amforâ, koji se svi međusobno razlikuju oblikom i znakovima na njima.

Očišćena je gornja površina sloja 2 unutar prostorije III i fotografirana. Započeto je skidanje toga istog sloja. Izvađene su velike količine ulomaka tegula, imbrices, amfora, 1 udica i igla za pletenje mreže, obje od bronce.

U sloju 3, s južne stane prostorije otkrivena je razbijena amfora *in situ*, koja je fotografirana i izvađena. Iskopine je ponovno posjetila Dubravka Beritić s još nekim ljudima i dala instrukcije za nastavak radova. Radilo se do 2 h. Radnici su nešto malo radili i poslije objeda.

14. rujna 1969., nedjelja

Rad je započeo u 6 h. Radi (svih) 13 radnika. Probrana je zemlja u sloju 3 unutar prostorije III. U toj su prigodi izvađeni još jedna udica i nešto fine keramike, jedna od njih s barbotine točkicama. Nađeno je dosta poklopaca amforâ.

Nastavilo se sa skidanjem sloja 1 unutar prostorija VI i V prema W. Sjeverni aneksi objekta snimljeni su i nacrtani u mjerilu 1 : 50. Fotografiran je pod od nabijene ilovače u prostoriji III te čitava situacija. Nacrtnan je presjek zida A kod E ugla.

Prostorija III nivelirana je i pripremljena za slaganje gomile kamena, koji će se upotrijebiti kod konzervacije. Radilo se do 12 h. Ankica Šotrić poslije je napustila teren. Poslijepodne prana je keramika i signirana.

15. rujna 1969., ponedjeljak

Radilo je 11 radnika. Čitavu noć i ujutro padala je kiša uz grmljavinu. Prijepodne radnici su radili u nekoliko navrata. Konačno, kad je prestala kiša, Josip Šmic otišao je na teren, a kasnije i Ivan Mirnik. U prostoriji I skinut je čitav sloj 1, osim oko masline u W donjem uglu i S donjem uglu, koji je sav još neotkriven, jer se na terasi iznad nalazi šator za radnike. Zatrpan je temelj zida A, na E strani, jer je nagnut, a pritisak na zid s unutarnje stra-

ne velik. Fotografiran je temelj s obje strane. Dio prostorije VI očišćen je te se skida sloj 2. Nekoliko grla amfora stajalo je usporedno u pijesku. Nađeno je i dosta poklopaca amforâ, tegula, fine keramike (*terra nigra*) te ulomaka amfora.

U prostoriji III započelo slaganje kamena, koji je bio položen na okolnim zidovima, a koji će dobro doći kod konzervacije objekta.

Ucrtan je dio zidova sjevernog aneksa, u mjerilu 1 : 20, koji je prije toga bio očišćen. Poslijepodne vrijeme se poboljšalo. Radilo se do 18 h. Neprilike s direktorom hotela »Lapad«.

16. rujna 1969., utorak

Pred jutro je ponovno padala kiša, pa je sva zemlja previše natopljena da bi se moglo raditi. Tako danas radnici sebi podižu baraku. Ivan Mirnik i Ankica Bitunjac ponovno su razgledali ulomke pletera ugrađene u župnu crkvu. Kod kuće se pere, sortira, lijepi, signira i inventira keramika.

17. rujna 1969., srijeda

Pred jutro ponovno prolom oblaka, te je rad na terenu onemogućen. Radnici svi rade na podizanju barake. Dio ekipe ipak je došao na teren prije-podne i čistio zidove i sloj 2 u prostoriji VI.

Nakon objeda posjetili su nas drug Legac, direktor hotelskog poduzeća »Lapad«, jedan iz izvođačkog poduzeća i jedan od poslovođa, i iznijeli nam stanje stvari. Dogovor: na N strani aneksa napraviti će se jedna sonda da se ustanovi postoje li tragovi arhitekture. U negativnom slučaju daje se dopuštenje za izgradnju restorana na nižem platou. Poslijepodne ekipa nije mogla izaći na teren zbog stalnih pljuskova. Zato se, kao i prijepodne, prala, lijepila, signirala i inventirala keramika.

18. rujna 1969., četvrtak

Radi 12 radnika. Rad je započeo u 6 h. Oko 7 h rad je zbog kiše bio prekinut. U nekoliko navrata ponovno je započet. Konačno se nebo razvedrilo te se rad nesmetano odvijao. S NE strane aneksa otvaraju se dvije sonde kako bi se ustanovilo postoji li temelj zida s te strane. Slojevi su se pokazali sterilnima. Postojao je samo jedan kulturni sloj. Maslina sa SW strane srušila se od vjetra, pa se pili i cijepa.

U prostoriji V skida se sloj 2. Crtanje zidova. Radilo se do 18 h. Na večer posjet prof. Beritić.

Dopis:

Zavodu za zaštitu spomenika kulture — Dubrovnik

Ovaj izvještaj nadovezuje se na dopis docenta dr. Marina Zaninovića, s Arheološkog instituta Filozofskog fakulteta u Zagrebu, od 11. rujna 1969.

9. rujna 1969. stigli su na otok Koločep novi članovi arheološke ekipe, i to: prof. Dunja Macarol, prof. Josip Šmic i prof. Ivan Mirnik, sve arheolozi. S

njima je dalje na terenu ostala studentica Ankica Bitunjac, dok je ostali dio ekipe privremeno otputovao.

Radovi na terenu nastavljeni su i prema sjeveroistoku, i otkriven je hodnik dužine 4,60 m, koji se otvara iza vrata u N zidu velikog objekta, koji je dosada istraživao. Sa svake strane ovog hodnika otkrivena je po jedna prostorija veličine oko 4 x 4 m. Sve te prostorije čini se da su bile prigradivane u jednoj kasnijoj fazi. Temelji zidova vrlo su im trošni, plitki i prislonjeni na zid glavne prostorije. Svi osim jednoga građeni su od manjeg kamena lomljenjaka, a žbuka je sačuvana na vrlo malo mjesta. Istraživanja unutar prostorija dala su nekoliko slojeva, prvi čisti pijesak bez nalaza, drugi kulturni sloj s nekoliko paljevinskih horizonata. Najgornji kulturni sloj bio je ujedno i sloj devastacije s kamenjem razrušenih zidova i s tegulama.

Od nalaza važno je spomenuti velike količine razbijenih amfora te njihovih poklopaca, koji su od neobičnog značenja jer ih je velik broj, a međusobno se svi razlikuju. Finija keramika nađena je uglavnom u paljevinskom sloju — s crvenim i crnim firnisom, *terra nigra* i siva keramika s ukrasom točkanog barbotina.

Vrlo je važno spomenuti da je nađeno nekoliko primjeraka udica i jedna igla od bronce, koja je služila za pletenje ribarske mreže. Od ostalih malobrojnih nalaza treba spomenuti jednu slomljenu brončanu lučnu fibulu te dosta čavala. Nađeni su i ulomci pitosa. Tegule se također međusobno tipološki razlikuju.

Nastavljeno je vađenje nanese zemlje između dva glavna zida te čišćenje samih zidova i njihovo ucrtavanje u mjerilu 1 : 50 i 1 : 20.

Nalazi su prani, lijepljeni, signirani i inventirani. Fotografirane su sve faze radova. Vodi se dokumentacija.

18. rujna 1969. obavljeno je sondiranje na dva mjesta sa N strane aneksa, koje je pokazalo da se perimetar građevine ne širi u stranu; kako je prof. Branka Knežević obavila sondiranje na nižoj terasi ispod objekta koji se istražuje, a te sonde nisu dale nikakve nalaze, mislimo da mogu započeti izvedbeni radovi na izgradnji restorana, koji je projektiran na tom mjestu.

Koločep, 18. rujna 1969.

Ivan Mirnik

Sa NW strane prostorije VI otkriven je zid prislonjen na zid A. Leži nešto dublje od svih ostalih. Sa W strane zid je prekinut, čini se kod kopanja, i kamenje je izvađeno.

Na večer je u hotelu »Ruža« bio sastanak s prof. Dubravkom Beritić, direktorom hotelskog poduzeća »Lapad« Legcem i g. Lučićem iz Zagreba. Odlučeno je da se napiše izvještaj o dosadašnjim radovima i napomena da je terasa ispod terena na kojem se obavljaju arheološka iskopavanja sterilna (čini se da su se s toga mjesta nekada vadili pijesak i ilovača i vozili u Kupa-

re, gdje se proizvodila keramika) i da se na tom mjestu odobri izgradnja restorana (arhitektonski projektni biro Marasović iz Zagreba, Bogovićeve 2).

Izveštaj je napisan i drugog dana ujutro predan drugu Legcu, da ga odnese u Dubrovnik. Za dozvolu za gradnju potrebno je odobrenje Republičkog zavoda za zaštitu spomenika u Zagrebu.

Na večer je mještalin Ivo Gjenero donio pokazati sablju izvađenu iz kule, s »Blutrinne«, mjesecom i zvijezdama i s drškom od drva u obliku crnca, s umetcima od kosti. Jabuka mača odbijena.

On je pričao da je bio našao novac nekoga rimskog cara iz IV. st. (revers: konjanik kopljem probada pobjeđenoga) — novac je predao prof. Lučiću iz Zagreba.

19. rujna 1969., petak

Radi 11 radnika. Rad započeo u 6 sati, no odmah iza toga započela je padati kiša. Rad je prekinut. Kod kuće fotografirana je sablja I. Gjenera. Keramika lijepljena i signirana, inventirana.

Rad nastavljen poslijepodne. Očišćen je hodnik (prostorija IV), zatim i prostorija VI. Oslobađa se W zid posljednje prostorije. Čisti se prostorija II. Radilo se do 18 h.

20. rujna 1969., subota

Rad započeo u 6 sati, radi 6 radnika. Ubrzo nakon 6 h rad zbog kiše obustavljen. Teren napustila Ankica Bitunjac. Ujutro je rad nastavljen do 2 h. Čiste se zidovi i odvozi zemlja iz prostorije II. Poslijepodne keramika signirana i inventirana.

21. rujna 1969., nedjelja

Ekipa je u 6 h izašla na teren, no radnici nisu došli.

Zato je ekipa čistila zidove, koji su ucrtani. Kod kuće se obrađivala keramika.

Popodne su stigli prof. Dubravka Beritić, prof. Milan Prelog, Zorka Kolić, Snješka Knežević. Obišli smo teren i prof. Prelog je dao savjete za daljnja istraživanja. Poslijepodne obišli su spomenike kod župne crkve.

KOLOČEP — ŽUPNI URED — Ljetopis 1

Str. 2

Godine 1808. napravilo se novo grobište kod crkvice sv. Nikole. (N. B. Staro grobište po svoj prilici bilo u sv. Mihajlu) ostatci grobova (patarena i dr.) Župnik je bio Dm. Stjepan Marinasci (1792.–1826.).

Str. 3

1908. do 10. I. 1919. Dr. Vice Medini.

... ove četiri crkvice što se nalaze u župi Koločepu nezna se kad su bile građene, zašto veoma stare, pisma nema, a predaja o tomu ništa nekaže.

Str. 13

Koločep 28 oktobra 1909. — Biše sakupljeni razni arhitektonski ulomci, većinom iz XI vijeka, bizantinsko-lombardskog stila, što se nalazili dijelom oko crkve matice, a dijelom na grobištu kod sv. Nikole, te na trošak Centralne komisije za sačuvanje spomenika uzidani u zid crkve matice sa sjeverne strane.

Str. 17

N.B. Kapela sv. Antuna opata na »Kaščelu« bi popravljena u god. 1910, to jes s novcem što bi poslan iz Amerike bi popravljen krov crkvice i zvonik.

Str. 19

U god. 1912 bi popravljena kapela sv. Antuna Padov. U Gornjem Čelu a to dobrovoljnim prinosima mješćana. Popravljena bi kupola i krov te probijen sa sjeverne strane jedan mali prozor u zidu potrebit za ventilaciju kapele. Bi također ponešto popravljjen zvonik. Potrošeno bi za to Kr. 200.

Str. 121

Zid okolo crkve bio sagrađen g. 1520. G. 1520, kako se vidi iz istog blag. Dnevnika: 142 »avendo speso per lo muro intorno de santa Maria ... conzar pozi di aqua

Str. 122

Popravak crkvice sv. Trojstva. Kupola sv. Antuna u Gornjem Čelu bi popravljena g. 1869 i opet god. 1925 i 1969.

Str. 126

Starina njekih u kamenu uklesanih radnja kod crkvene matice Koločepa. — Profesor F. Lütkemeyer iz Coburga u sjev. Njemačkoj, koji je bio došao u svibnju 1910 na Koločep, te pregledao razne spomenike kod crkve matice i u kapeli sv. Antuna, sudi o istim ovako:

O slike u kamenu uklesanoj povrh glavnih vrata crkve matice, što predstavlja Uznesenje bl. Gospe, sudi da potiče iz XIII vijeka. Ista da se ima biti od prije nalazila na kojoj starodravnoj crkvisi, pa odanle prenesena i uzidana povrh vrata sadanje crkve.

O drugoj slici povrh drugih vrata crkve, a predstavlja bl. Gospu, tvrdi da je radnja iz »Renaissance«, dakle iz XV vijeka po prilici.

O spomeniku iz mramora, što je nedavno bio prenesen sa grobišta sv. Nikole, a od prije se, po predaju nalazio uzidan povrh vrata istoimene kapele (prije neg je bio sagrađen podtrijemak), te nedavno prenesen i uzidan u zid matice skupa s drugima, sa sjeverne strane — sudi isti profesor da taj spomenik s jedne predstavlja doba rimsko, a s druge strane doba kršćansko, to jest ona strana spomenika koja se vidi izvrnuta, a prikazuje dva lika, jedan sjedeć, a drugi na nogama, potiče iz starorimskih vremena, po svoj prilici bio je ono kakav nadgrobni spomenik, a kasnije je isti koma bio upotrebljen od kršćanske ruke, koja je komad preradila da izagje na način trokuta, te na protivnoj strani uklesala sliku Angjela, po svoj prilici sv. Mihajla arh., stavivši mu po dnu latinski nadpis.

Opaska: Spomenici što se sada vide uzidani u zidu crkve matice, biše sabrani od podpisanog g. 1909 i to s raznih mjesta:

Spomenik od mramora u obliku trokuta (o kome godi) bio je prenesen iz grobišta sv. Nikole, gdje de nalazio izložen na kutu ograde grobišta, pokraj puta što vodi u Gornje Čelo.

Mramorni ulomci i ploče sa uklesanim raznolikim pletenicam nalažahu se uzidani na raznim mjestima u župničkom vrtu okolo crkve matice.

Pisani nadgrobni spomenik na prostom kamenu u obliku četverokuta bi nagjen podmetnut u jednom kutu kućice uz bok kapele sv. Nikole, što služi za spremanje odara mrtvačkih. Na istom mjestu nagjen je i komad iz mramora, oknut i neputpun, što je odprve predstavljao figuru centaure. Uzidana u istoj rečennoj kućici sa istočne strane našla su se i tri oveća komada *gragjevna iz kararskog mramora, koja se sad nalaze prenesena kod crkve matice.*

Okrnuti komad mramorne ploče, što prikazuje borbu centaure sa zviijerima, bio je nagjen povrhu jednog groba u grobu sv. Nikole (komad potiče iz starorimskih vremena po sudu rečenog profesora).

Stalak od prostog kamena, koji na vrhu nosi mali kip bl. Gospe bio je prenesen iz kapele sv. Antuna na »Kaščelu«, gdje se nalazio pohranjen. Potiče iz XV vijeka, možda iz XVI, te je po svoj prilici sačinjavao dio starinske kakve »balaustrate«.

22. rujna 1969.

Župnik Don Pavo Dukić

22. rujna 1969., ponedjeljak

Rad započeo u 6 h. Nastavljeno odvoženje pijeska iz prostorije II. Srušena je jedna maslina. Radi 9 radnika. Vrijeme konačno sunčano i toplo. Skinut je šator, u kojem su stanovali radnici prije no što su se preselili u baraku podignutu u Donjem Čelu ispod Kaščija.

U 8 h otišao u župni dvor i prepisivao pasuse iz Ljetopisa župe, sv. 1, koji se odnose na starine na otoku Koločepu. Fotografirao kamene ulomke oko crkve Matice i sv. Nikole na groblju. Upao u kuću kod groblja — u dvorištu ugrađen srednji dio gotičke bifore.

Rad završio u 17 h.

23. rujna 1969., utorak

Rad započeo u 6 h. Vrijeme sunčano i toplo. Puše vjetar. Radi 8 radnika. Prvo se nastavilo raditi u prostoriji II i skinuta je još jedna maslina. Zatim je na mjestu na kojem je prije stajao šator pokupljeno sve smeće i bačeno u jednu sondu. Započeto oslobađanje još neotkrivenog S ugla velike zgrade. Ucertavanje zida A u mj. 1 : 20. Josip Šmic kod kuće zbog uhobolje. Fotografiranje.

Poslijepodne očišćen E ugao zgrade — lovor, bršljan itd. Sve kamenje iz iskopa sprema se za eventualnu konzervaciju objekta. Srušena maslina. Kod

kuće keramika inventirana i signirana. Na terenu radilo se do 18 h. Na večer ponovno sređivanje keramike.

24. rujna 1969., srijeda

Rad započeo u 6 h. Na terenu samo Dunja Macarol i I. M. Radi 8 radnika. Nastavljeno skidanje pijeska iz ugla. Ucertavanje, vrijeme lijepo i sunčano. Radnici će se navodno plaćati po kubiku, a ne po radnim satima. Kod kuće inventirana keramika. Rad završio u 18 h.

25. rujna 1969., četvrtak

Dio ekipe, u sastavu Dunja Macarol i I. M., u 6 h otišao na rekognosciranje terena, odn. otoka. Preko groblja do napuštene kuće kod groblja (u dvorištu ugrađen dio gotičke bifore) do vrha s križem. Nakon toga preko brežuljka došli do platoa omeđenog sa NE i SW strane nasipom sitnoga oštrog kamena, možda prethistorijski obrambeni zidovi. Između ta dva pojasa šuma i vinograd. Nakon toga se još uspelo na dva vrha na samom otoku.

Taj plato nalazi se iznad lokaliteta Igallo. Između njih stere se padina s dosta ruševina kuća srednjega vijeka. U 9 h povratak. Nađena na više mjesta raznobojna glazirana keramika — srednji vijek.

Na terenu rad započeo u 6 h. Radi 10 radnika. Dvojica u prostoriji II vade pijesak i ruše jednu maslinu. U prostoriji I nastavljeno oslobađanje S ugla. Fotografiran detalj suhozida koji prelazi preko antičkog zida. Zidovi čišćeni (A) i ucertavani. Kod kuće keramika signirana i inventirana. Vrijeme sunčano i toplo, nešto magličasto. Mrak je sve ranije. Sezona ciklama.

26. rujna 1969., petak

Radi 10 radnika. Odlazak na teren u 6 sati. Vrijeme sunčano. Srušena još jedna maslina u prostoriji II. Ostaje još da se posiječe maslina u prostoriji VII i još jedna u prostoriji II. Izbacuje se zemlja iz ugla prostorije I. Neprestano se urušava zemlja sa strane, jer radnici ne uzimaju dovoljno kosi iskop. Kod kuće do 9 h sređivana keramika. Od 9 do 13 h crtani planovi u 1 : 200 i 1 : 50. Dvojica radnika rade u prostoriji VII. Na žalost uništili dio sloja 2 potkopavanjem masline. Poslijepodne posječena zadnja maslina u prostoriji II.

Kod konzervacije mogao bi se novi sloj zida odijeliti od staroga tankim slojem antičke keramike uronjene u žbuku.

27. rujna 1969., subota

Radi 10 radnika, započeli u 6 h. Radi se do 14 h. U prostoriji VII posječena maslina, na žalost se pri tom nije moglo odijeliti slojeve, no tako i tako ima malo materijala — uglavnom ulomci amfora i dosta imbrices, paljevina. Tu rade 2 radnika. 2 radnika u prostoriji II sijeku zadnju maslinu i miču drvo s terena i slažu ga sa S strane.

S ugao prostorije I očišćen. Uz zid velika količina kamenja od urušenja zida.

Čišćenje zidova i mjerenje te ucrtavanje arhitekture u mjerilu 1 : 200 i 1 : 50. Ucrtavanje profila i fotografiranje. Kod kuće inventirana keramika. U prostoriji I 15 m od zida B uzeta sonda od 3 □ 9 m, po cijeloj širini zgrade, koja će ići do dna, do stanca, koji će u sredini biti 0 točka. Stanac se je ubrzo i pokazao. U sloju 2 nije bilo nikakvih nalaza.

Nasip na platou vidi se odozdo, a najbolje iz parka Baburizza.

29. rujna 1969., ponedjeljak

Radi 10 (8) radnika. Rad započeo u 6 h. Vrijeme lijepo.

Radnici u sondi došli do žive stijene. Uz to se čisti teren te rovovi i prostorija VII. Zid J dosta oštećen. Ucrtavanje zida u 1 : 20.

U 14 h došao geodet Marko Majčica i snimio sve visine te sonde za situacijski nacrt. Nešto poslije došla brodom Oceanografskog instituta prof. Dubravka Beritić i još neki ljudi. Dogovor za daljnje radove, odnosno završetak radova. Pozvat će se ponovno prof. Branka Knežević da vodi nadzor nad iskopinama i konzervacijom antičkog objekta. Dnevnice 7000 odnosno 8000 za šefa. Možda će se razgledati neki lokalitet kod Stona i u Cavtatu kad ekipa bude u Dubrovniku. Odlazak eventualno 1. ili 2. listopada. Kod kuće inventirana keramika i crtani presjeci.

30. rujna 1969., utorak

Na teren se otišlo u 6 sati. 8 radnika. Završno čišćenje i niveliranje terena i produživanje sonde i iza kraja zida C prema NS, no bez rezultata. Isto tako, ispod terena, u blizini budućeg restorana iskopana jama i u nju stavljena sva odbačena keramika, koja je još prethodno jedan put prebrana i fotografirana. Ta jama bila je u masnoj crvenici, koja se nalazi ispod pijeska, stijene. Čišćenje zidova.

Ucrtavanje presjeka, situacijskih nacrti i fotografiranje terena. Inventiranje keramike. Ucrtavanje zidova u mjerilu 1 : 20 poslijepodne. Rad prestao u 17.30 h.

1. listopada 1969., srijeda

Ekipa izašla u 7 h na teren. Ucrtavanje zidova i njihovo čišćenje. Urušila se iznova zemlja iznad zida C. Triput traženi radnici da tu zemlju odvezu, no nismo ih dobili. Keramika u jami također nije zatrpana. Nekoliko fotografija pretpostavljene prethistorijske naseobine (odnosno nasipa). Kod kuće sređivana keramika.

Izvešće Dunje Macarol iz 1970. godine:

Br. 3/7-1/70

Prijepis

IZVJEŠTAJ S REKOGNOSCIRANJA TERENA NA KOLOČEPU 1970. GODINE

Nadgledajući konzervaciju antičkog objekta na lokalitetu Igalo u Donjem Čelu (otkriven je 1969.) prema instrukcijama iz Zavoda za zaštitu spomenika

kulture u Dubrovniku, rekognoscirali smo teren na Koločepu. Ekipa se sastojala od studentice Kate Simoni⁷ i prof. Dunje Macarol. Kako je u uvali zapadno od Donjeg Čela pronađen i otkopan antički objekt, sva je prilika da bi se na otoku moglo naći sličnih dragocjenih nalaza. Obilazeći uzvisinu iznad objekta, koji se konzervira, i dalje prema punti Mačus, naišli smo na podosta ruševina kuća. Neke su od njih sačuvane čak do krova. One su pripadale kasnosrednjovjekovnom selu.

Na sedlu između brda Glavice (poviše punte Mačus) i Spasova brda nalazi se gusta borova šuma, opasana razvaljenim kamenim bedemom, koji je izgleda pripadao nekom fortifikacijskom kompleksu. Ta je šuma i inače prošarana zaraštenim niskim zidovima, koje bi trebalo istražiti zbog blizine antičkog lokaliteta. Ta se uzvisina zove Sjekan.

Na brdu Spasovu nalazi se, kao što je poznato, razrušena kapelica sv. Spasa, do koje je vodio nekada lijepo uređeni put. Oko same kapelice, raspisano je tesano kamenje koje joj je pripadalo.

Pored crkvice i groblja sv. Nikole nalazi se također interesantan napušteni zaselak Lamprićevo te crkvice sv. Vlaha. Ona je relativno dobro sačuvana, nedostaje joj krov. Dalje na jugozapad, prema Bigama, našli smo potpuno zaraštenu i s gotovo neprohodnim prilazom crkvicu sv. Srđa. Sačuvana je polukružna apsida (izvana je kvadratna), s malim polukružnim prozorčićem, a jugozapadni zid je sačuvan čak do visine svoda. Iznutra ima dva polupilona. Sjeveroistočni zid je porušen kao i ulaz. Čitava se crkvice nalazi u kompleksu također veoma zarašlih i porušenih zidova, koje bi trebalo raščistiti. Crkvice sv. Srđa pripada poznatom tipu starohrvatskih crkvice tako dobro zastupljenom na otoku Koločepu.

U obilasku otoka razgledali smo također i naselje Gornje Čelo i njegovu okolinu. Susjedna uvala Dun Đivana također je, kao što i jest čest slučaj na čitavom otoku, okružena napuštenim ili poluurušenim kućama. Na punti Jakavac nalazi se u gustoj borovoj šumi stara tvrđava, koja je prema navodu stanovnika građena u doba Francuske Republike.

Zbog nedostatka vremena i obveza nadzora konzervacije gore spomenutog objekta, nismo završili rekognosciranje čitavog otoka, koji bi trebalo detaljno ispitati zbog postojećeg antičkog nalazišta, kao i zbog polurazrušenih srednjovjekovnih naselja.

Prof. Dunja Macarol, v. t.

Da je prijepis vjeran svom izvorniku, tvrdi i ovjerava

Direktor

Prof. Dubravka Beritić

⁷ Katica Simoni (*Dubrovnik, 11. travnja 1948., †Zagreb, 27. listopada 2009.), dugogodišnja muzejska savjetnica Arheološkog muzeja u Zagrebu i voditeljica njegove Srednjovjekovne zbirke.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT DONJE ČELO ON
THE ISLAND OF KOLOČEP IN 1969

Author dedicated his paper to Ivica Žile, his early deceased friend and a colleague, remembering some other dear people who took part during archaeological excavations on a Roman structure on the island of Koločep at Donje Čelo in 1969, who are not among us any more. The author refers to Ms. Dubravka Beritić (*Sustjepan, Nov. 3, 1917 + Krško, Jan 31, 2003), an unrepeatabe legend of Dubrovnik and Croatian Conservationist Service, generally called gospóđa Beba, to whom thanks go for these excavations, as well as to Ms. Branka Knežević (*Zagreb, Oct. 26, 1940 + Dec. 11, 1990), called Seka, who carried out this research at the beginning, to her youngest sister sester Mirjana (*Zagreb, March. 3, 1942 + Oct. 3, 1998), called Mika, and subsequently to Ms. Ankica Šotrić, an amiable inhabitant of Dubrovnik.